

İzmir YMMO Dergisi

Yıl/Year: 2019 Cilt/Volume:1 Sayı/No:1 Dönem/Period: Eylül/September 2019
Geliş Tarihi/Received: 26.08.2019 Kabul Tarihi/Accepted:05/09/2019 Sayfa: 25-37

Sürdürülebilir Kalkınma Politikası Çerçevesinde Türkiye’de Çevreci Vergiler¹

Fatma Yapıcı ², Kâmil Tüğen ³

Özet

Bugün çevre sorunlarının giderek artması ülkeleri ekonomik kalkınmadan ziyade sürdürülebilir kalkınma için politikalar üretmeye yöneltmektedir. Türkiye de sürdürülebilir kalkınma modelini benimsediğini gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde ortaya koymuştur. Sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmede izlenecek politikalarından biri de vergi sistemini çevreci bir görünüme kavuşturmadır. Türk vergi sistemine bakıldığında çevreci vergiler arasında Motorlu Taşıtlar Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, Çevre Temizlik Vergisi ve Çevre Katkı Payı sayılabilir. Bu çalışmanın amacı Türk vergi sistemini çevreci bir bakış açısıyla incelemek ve sözü edilen vergileri çevreci amaçları açısından değerlendirmektir. Çalışmada öncelikle Türkiye’de yer alan çevreci vergi grubundaki vergiler incelenecek, sonrasında sonuç ve değerlendirmelerimize yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler— Çevreci Vergiler, Vergi Sistemi, Sürdürülebilir Kalkınma

JEL Sınıflama Kodları: H20, Q56, Q58

Environmental Taxes in Turkey on Sustainable Development Policy Framework

Abstract

Today, increasing environmental problems lead countries to produce policies for sustainable development rather than economic development. Turkey should also adopt a sustainable development model that has demonstrated both national and international level. One of the policies to be pursued in achieving sustainable development is to make the tax system environmentally friendly. When the Turkish tax system is considered in terms of bases and subjects of the taxes, Motor Vehicles Tax, Special Consumption Tax, Environmental Cleaning Tax, and Environmental Contribution Share *can be counted* as environmental taxes . The aim of this study is to examine the Turkish tax system from an environmental point of view and to evaluate these taxes for environmental purposes. *At this study , firstly, environmentally friendly taxes at Turkish tax system will be examined and then our results and assessments about them will be given .*

Keywords— Environmental Taxes, Tax System, Sustainable Development

JEL Classification Codes: H20, Q56, Q58

¹ Bu çalışma, Fatma Yapıcı tarafından Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında 2015 yılında sunulan “Yeşil Bütçe Yaklaşımı ve Değerlendirilmesi” isimli yayımlanmamış yüksek lisans tezinden türetilmiş ve güncellenmiştir.

² Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Türkiye, yapici.fatma@gmail.com ORCID: 0000-0002-2441-924X

³ Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Türkiye, kamil.tugen@deu.edu.tr ORCID: 0000-0002-7479-2608

1.GİRİŞ

20. yüzyıl çevre ile ilgili konularda pek çok uluslararası adım atıldığı bir yüzyıl olmuştur. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında başlayan çevre koruma bilinci gerek ulusal gerekse uluslararası mevzuata yansımıştır. Çevre koruma ve çevre sorunlarıyla baş etmede uluslararası işbirliğinin öneminin kavranması ülkeleri, uluslararası toplantılar düzenlemeye ve ortak hareket etmeye teşvik etmiştir. Büyük çoğunluğuna Türkiye'nin de taraf çok sayıda uluslararası sözleşme yürürlüğe girmiştir. Sözü edilen çevre temalı uluslararası sözleşmelerin başlıcaları, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (1994), Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi-Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu Uzun Menzilli Sınırötesi Hava Kirliliği (CLRTAP) Sözleşmesi (1985), Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü (1991) ve BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Yönelik Kyoto Protokolü (2005)'dür. (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 23.08.2019). Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeler içinde Kyoto Protokolü anlaşmaya taraf olan devletlerden EK–B listesinde yer alanlara sayısallaştırılmış sera gazı emisyon azaltım yükümlülüğü öngörmüşken, Türkiye geliştirmekte olan ülkeler grubunda yer aldığından bu türden bir yükümlülük altına girmemiştir.

Ülkemizde 2013-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı, yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi unsurları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013). Onuncu Kalkınma Planı kalkınmanın sürdürülebilirliğini merkeze alan bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Onuncu Kalkınma Planının temel başlıkları: ‘Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum’, ‘Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre’, ‘Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum’, ‘Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Yüksek Büyüme’, ‘Kalkınma İçin Uluslararası İşbirliği’nden oluşmaktadır. Bu başlıklar dahilinde sırasıyla, insan için ve insanla beraber kalkınma yaklaşımının hayata geçirilmesi ve gelişmişliğin toplumun farklı kesimlerine yaygınlaştırılması amacıyla uygulanacak politikalar ve çevreye duyarlı yaklaşımların sosyal ve ekonomik faydalarının artırılması gibi temel prensiplere yer verilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019). 2019 yılına gelindiğinde ise “daha fazla değer üreten, daha adil paylaşan, daha güçlü ve müreffeh Türkiye” vizyonuyla uzun vadeli bir perspektif sunan Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023), her alanda rekabetçiliği ve verimlilik artışını sağlamaya odaklanmıştır. Planın, istikrarlı ve güçlü ekonomi, rekabetçi üretim ve verimlilik, nitelikli insan ve güçlü toplum, yaşanabilir şehirler ve sürdürülebilir çevre ile hukuk devleti, demokratikleşme ve iyi yönetim gelişme eksenleri olmak üzere beş temel eksenden oluştuğu belirtilmiştir. Çevreye duyarlı kentleşme yaklaşımının benimseneceği, yeşil büyüme ve emisyon artış trendinin sınırlandırılması yönünde bir politika izleneceği, çevre alanında kurumsal yapı, mevzuat ve standartların geliştirilmesine yönelik çalışmalar

yapılacağı Onbirinci Kalkınma Planında belirtilen hususlar arasındadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

1.ÇEVRE İLE İLGİLİ VERGİLERİN YÖNELDİĞİ AMAÇLAR

Avrupa Birliği ve OECD ülkelerindeki çevre vergileri bir yandan üzerine konuldukları mal ve hizmetlerin maliyetini arttırarak üretici ya da tüketici birimleri çevreye zararlı olmayan faaliyetlere yönlendirirken diğer yandan da teknolojik gelişmeyi teşvik etmektedirler. Bu vergiler açısından öncelikli amaçlar, yönlendirmek ve denetlemek iken, vergilerin mali amaçları ikinci plandadır (Ferhatoğlu, 2003). Türkiye’de ise çevresel vergilerin mali amaçları ön planda yer alırken, bu vergilerin yönlendirici ve denetleyici fonksiyonları geri planda kalmaktadır.

Türk vergi sistemi içinde matrahı, amacı ve konusu itibarıyla çevresel vergiler arasında sayılabilecek vergiler, Motorlu Taşıtlar Vergisi, Özel Tüketim Vergisi ve Çevre Temizlik Vergisi’dir. Ayrıca Çevre Katkı Payı da çevresel vergiler grubunda yer alabilecek bir kamu gelirini oluşturmaktadır.

2.TÜRK VERGİ SİSTEMİ İÇİNDE YER ALAN TEMEL ÇEVRECİ VERGİLER

2.1. Motorlu Taşıtlar Vergisi

1957 yılında “Hususi Otomobil Vergisi” ismiyle Türkiye’de uygulamaya giren motorlu taşıtlar vergisi, 1963 yılında “Motorlu Kara Taşıtları Vergisi”ne dönüştürülmüştür. 1980 yılında ise “Motorlu Taşıtlar Vergisi” ismini almıştır (Tosuner ve Arıkan, 2015: 497). Verginin konusu 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu 5. ve 6. maddelerinde belirtilmiştir. Buna göre:

a) Karayolları Trafik Kanununa göre trafik şube veya bürolarına kayıt ve tescil edilmiş bulunan motorlu kara taşıtları,

b) Ulaştırma Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğüne kayıt ve tescil edilmiş olan uçak ve helikopterler motorlu taşıtlar vergisinin konularını oluşturmaktadır.

Motorlu taşıtlar vergisinin mükellefi ise trafik sicili ile Ulaştırma Bakanlığınca⁴ tutulan sivil hava vasıtaları sicilinde adlarına motorlu taşıt kayıt ve tescil edilmiş olan gerçek ve tüzel kişilerdir (M.T.V.K. Mad. 3). 3 tarifeli bir yapısı bulunan ve spesifik bir vergi olma özelliği taşıyan Motorlu taşıtlar vergisi (I) sayılı tarifede araçların yaşlarını, (II) sayılı tarifede araçların cinslerini, oturma yerlerini, motor silindir hacimleri ile yaşlarını, (IV) sayılı tarifede ise uçak ve helikopterlerin azami kalkış ağırlıkları ve yaş durumlarını dikkate almaktadır. Yıllık olarak hesaplanan verginin ödenmesi Ocak ve Temmuz aylarında kayıt ve tescilin yapıldığı yerin vergi dairesine yapılmaktadır.

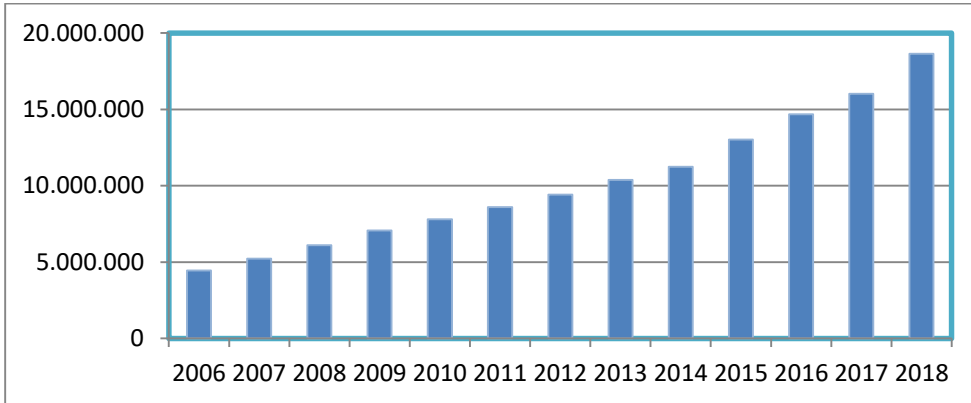
⁴ Türkiye Cumhuriyeti Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı

F. YAPICI – K. TÜĞEN

Motorlu taşıtlar vergisi tarife yapısı kara ve hava taşıtlarını geniş ölçüde kapsamış, ancak vergide çevresel dışsallıklara değinmemiştir. Halbuki, özellikle büyük kentlerde motorlu araç sayısındaki artış trafik sorunlarına, sıkışıklık maliyetlerine, gürültü kirliliğine ve hava kirliliği başta olmak üzere doğayı ve insanları hem fiziksel hem de psikolojik açıdan etkileyen birçok çevresel soruna neden olmaktadır. Kyoto Anlaşmasını onaylamış bir ülke olarak ülkemizde ilk planda motorlu taşıtların yakıt türüne ve emisyon hacmine göre farklılaştırılmış ölçütlerin motorlu taşıtlar tarifesine eklenmesi çevresel sorunların en önemlilerinden hava kirliliğine karşı daha az kirlletici araçların ödüllendirilmesi yönünde önemli bir gelişme olacaktır.

Motorlu taşıtlar vergisinde motor silindir hacminin dikkate alınması önemlidir. Motorlu taşıtların silindir hacmi büyüdükçe çevreye yaymış oldukları emisyonlar da artmaktadır. Daha büyük motor silindir hacmine sahip olan araçların daha yüksek miktarda vergilendirilmesi daha küçük motor silindir hacmi olan araçların tercih edilmesini yaygınlaştırırken, karbon emisyonlarının azalmasına da yardımcı olabilmektedir (Koyuncu ve Jamali'den aktaran Üstün, 2012: 172).

Grafik 1: Motorlu Taşıtlar Vergisi Gelirleri (2006-2018 yılları)

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019.

Türkiye’de 2018 yılı Mayıs ayı sonu itibarıyla trafiğe kaydı yapılan araçların motor silindir hacmi değerlendirildiğinde, Trafiğe kaydı yapılan 276,948 adet otomobilin % 42,8’inin 1501-1600, % 27,5’inin 1401-1500, % 18,2’sinin 1300 ve altı, %11,7’sinin 1301-1400, % 4,1’inin 1601-2000, % 0,9’unun 2001 ve üstü motor silindir hacmine sahip olduğu görülmektedir (TÜİK, 2019). Kayıtlara bakıldığında, yüksek motor silindir hacimli araçların en düşük paya sahip olduğu, en düşük motor silindir hacimli araçların oranının da % 12,9 olduğu görülmektedir. Motorlu Taşıtlar Vergisi tarife yapısında azami kalkış ağırlığı, yolcu sayısı, yaş, silindir hacmi gibi ölçüler bulunmaktayken, hava kirliliğinin en önemli kaynaklarından olan motorlu taşıtların neden oldukları emisyon hacimleri tarifede bir ölçü olarak yer almamaktadır. Silindir hacmi ile motorlu taşıtların neden olduğu emisyon

arasında bir ilişki kurulabildiği gibi, motorlu taşıtın yaşı ile de bir ilişki kurulmalıdır. Zira motorlu taşıtların yaşlarına bağlı olarak emisyon salımları artabilmektedir.

Grafik 1’de motorlu taşıtlar vergisinden elde edilen gelirler yıllar itibarıyla verilmektedir.

Grafikten görüldüğü gibi, 2006-2018 yılları arasında Motorlu Taşıtlar Vergisinden elde edilen gelirler devamlı artmıştır. Ancak çevreci perspektiften bakıldığından çevreye daha az zarar veren yakıt türlerini kullanan araçlar ile motor silindir hacmi nispeten daha düşük araçların kullanımının teşvik edilmesi konusunda bu verginin tarife yapısında iyileştirmeler yapılabileceğini söyleyebiliriz.

2.2.Özel Tüketim Vergisi

Özel tüketim vergisi (ÖTV) 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu ile 12.06.2002 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Özel Tüketim Vergisi Kanunu yeni vergiler getirmemiştir, yürürlükten kaldırdığı kanunlarda yer alan vergiler, fonlar gibi vergisel yükümlülüklerin yerine geçmiştir.

ÖTV listeler halinde sayılmış çeşitli mallar üzerinden alınan bir vergi olarak ve sadece tek seferlik ödemeler şeklinde tasarlanmıştır. Özel tüketim vergisinin konusunu aşağıdaki işlemler oluşturmaktadır: (ÖTV Kanunu, Madde 1)

(I) sayılı listedeki malların ithalatçıları veya rafineriler dahil imal edenler tarafından teslimi,

(II) sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tâbi olanların ilk iktisabı,

(II) sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tâbi olmayanlar ile (III) ve (IV) sayılı listelerdeki malların ithalatı veya imal ya da inşa edenler tarafından teslimi,

(I), (III) ve (IV) sayılı listelerdeki mallar ile (II) sayılı listedeki mallardan kayıt ve tescile tâbi olmayanların özel tüketim vergisi uygulanmadan önce müzayede yoluyla satışı.

Enerji vergileri içine Avrupa Birliği (AB) 2003/96 Direktifinde belirtildiğine göre akaryakıt ürünleri ile elektrik üretimi girmektedir. Türkiye’de akaryakıt ve akaryakıt ürünleri 06/06/2002 tarih ve 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununun (I) sayılı listesinde yer almaktadır. Özel tüketim vergisinde, vergilendirmede yakıtın çevreye verdiği zarar değil, tüketim miktarı ölçü almaktadır. Bunun yanında yakıtın türüne göre farklılaşan vergi oranları söz konusudur. Bu da verginin çevresel amaçlar için kullanılmasını güçleştirmekte ve mali amacını ön plana çıkartmaktadır (Çelikkaya, 2011: 111). Özel tüketim vergisi (I) sayılı liste A ve B cetvellerinden oluşmaktadır. A cetvelinde yakıt türleri itibarıyla litre veya kg başına ödenecek vergi miktarları gösterilirken, B cetvelinde çeşitli kimyasallar türleri itibarıyla litre veya kg başına ödenecek vergi miktarları gösterilmektedir.

Jet yakıtı ve uçak benzini için vergi -0- olarak belirlenmişken, soya, kanola, ayçiçek gibi organik yağların baz ve alkolle karıştırılarak dizel yakıtı çevrilmesi sonucu elde edilen biyodizelin oto

F. YAPICI – K. TÜĞEN

biyodizeli ve yakıt biyodizeli için litre başına 1,1209 TL tutarında vergi belirlenmiştir. Enerji arz güvenliğinin arttırılması ve enerji bağımlılığın azaltılması için yenilenebilir enerji kaynaklarının arttırılmaya çalışıldığı günümüzde biyodizel üzerine vergi uygulanması, bu yakıtların kullanılmasını pahalı hale getirmektedir.

Motorin için belirlenen vergi tutarlarını incelediğimizde 23.07.2019 tarihi itibarıyla ağırlık bazında kükürt miktarı % 0,05'i geçmeyenler ile kükürt oranı % 0,2'yi ve % 1'i geçen motorin türleri litre başına 1,7945 TL olarak sabit bir tutarda ÖTV'ye tabidir. Kükürt içeriğine göre farklılaştırılmış oranların uygulanması çevreye olan olumsuz etkisi daha yüksek olan kükürt oranı yüksek motorinin kullanımının daralmasına yardımcı olabilecektir (GİB, 23.08.2019).

Sıvılaştırılmış petrol gazı (L.P.G.) (kg) üzerinden alınan ÖTV miktarı motorlu taşıtlarda yakıt olarak kullanılacak olanlar (otogaz) ve diğerleri için 1,7780 TL olarak belirlenmiştir. Benzin için (litre) belirlenen ÖTV miktarları ise oktanına göre farklılaşan şekilde 2,1500 TL ile 2,1800 TL arasındadır (GİB, 23.08.2019). TÜİK motorlu kara taşıtları istatistiklerine (Mayıs 2018) göre Türkiye'de trafiğe kayıtlı 12,303,016 otomobilden % 38,1'i LPG, % 36'sı dizel, % 25'i benzin % 0,4'ü ise bilinmeyen yakıt türü kullanmaktadır (TÜİK, 23.08.2019). Çevre kirliliğine etkisi düşük olan LPG için daha düşük vergi miktarları belirlenmiş olması olumludur.

Özel tüketim vergisi (II) sayılı liste motorlu taşıtlar için türleri itibarıyla ödenecek vergi oranlarını göstermektedir. ÖTV (II) sayılı listede motorlu taşıtlar motor gücü, motor silindir hacmi, yolcu kapasitesi, kara-hava-deniz taşıtı olup olmamasına, kullanım amacına göre farklılaştırılmış oranlarda vergilendirilmektedir.

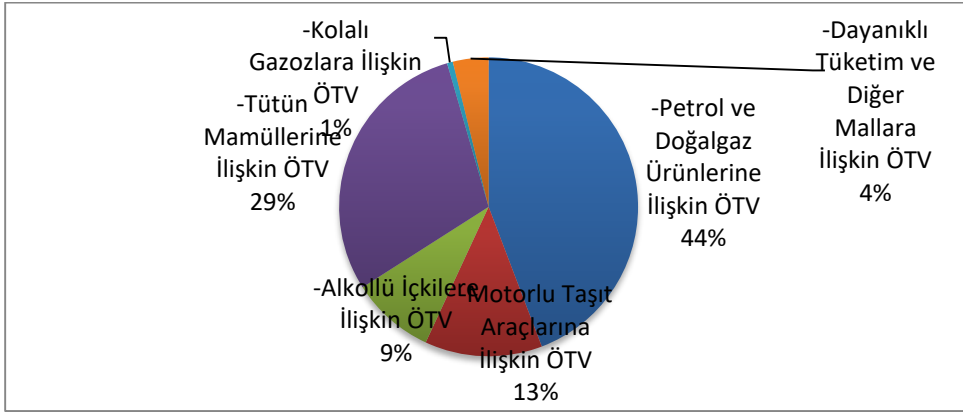
2019 yılı itibarıyla motor silindir hacmi 1600 cm³'ü geçmeyenler için Özel tüketim vergisi matrahı 70.000 TL'yi aşmayanlarda % 40, Özel tüketim vergisi matrahı 70.000 TL'yi aşp, 120.000 TL'yi aşmayanlarda % 50, motor silindir hacmi 1600 cm³'ü geçen fakat 2000 cm³'ü geçmeyenler için özel tüketim vergisi matrahı 85.000 TL'yi aşmayanlarda % 45, özel tüketim vergisi matrahı 85.000 TL'yi aşp, 135.000 TL'yi aşmayanlarda % 50 ve diğerlerinde % 60 oranında uygulanmaktadır. Motor silindir hacmi 2000 cm³'ü geçenler için Özel tüketim vergisi matrahı 170.000 TL'yi aşmayanlar % 100 oranında ÖTV'ye tabidir.

ÖTV için vergi oranlarının esas itibarıyla satın alınan aracın motor hacmine göre belirlenmesi, çevresel faktörlerin göz önünde bulundurulmaması, bu verginin mali amaç için alındığını göstermektedir. Bununla beraber, ÖTV'de çevre kirliliğini önlemeye yönelik olarak yapılan en önemli düzenleme ise çevreye son derece duyarlı olan elektrikli (hybrid) araçların desteklenmek istendiğine dair önemli bir gösterge olarak elektrik motoruna sahip olan taşıtlarda vergi oranının % 10 olarak uygulanmasıdır (Biyay ve Gök, 2014: 303).

ÖTV (III) sayılı liste A ve B cetvellerinden oluşmakta, A cetvelinde kolalı gazozlar ile alkollü içecekler için, B cetvelinde ise tütün ve tütün ürünleri için hem maktu olarak hem de nispi vergiler gösterilmektedir. ÖTV (IV) sayılı listede lüks araba, mücevher ve kürkler gibi lüks tüketim malları üzerindeki vergiler gösterilmektedir.

Grafik 2’de Özel Tüketim Vergisi gelirlerinin konularına göre dağılımı verilmiştir.

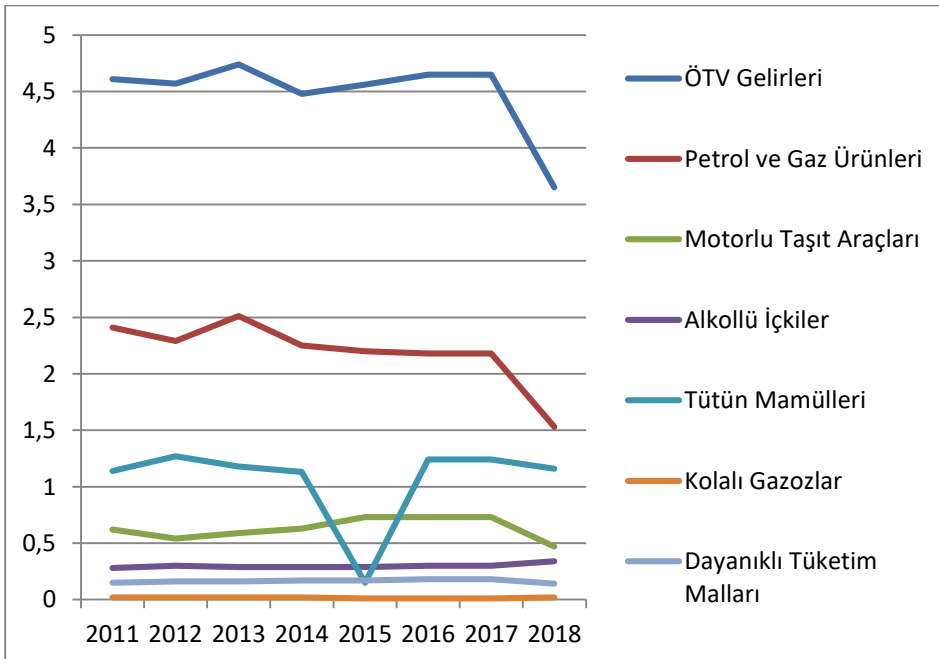
Grafik 2: Özel Tüketim Vergisi Gelirlerinin Konularına Göre Dağılımı, 2018 yılı

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019.

ÖTV gelirleri içinde en büyük pay % 44’lük oran ile petrol ve doğalgaz ürünleri üzerinden alınan vergilerden oluşmaktadır. Petrol ve doğalgaz ürünlerinden sonra % 29’luk payı ile tütün mamülleri gelmektedir. En düşük pay ise kolalı gazozlar üzerinden alınan ÖTV’ye aittir.

Grafik 3: Özel Tüketim Vergisi Gelirleri GSYİH İçindeki Payı, (2011-2018 yılları)

F. YAPICI – K. TÜĞEN

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019.

Grafik 3 Özel Tüketim Vergisi tahsilatlarından elde edilen gelirlerin GSYİH içindeki paylarını göstermektedir.

2018 yılında Özel Tüketim Vergisi gelirlerinin GSYİH içindeki yüzde paylarına bakıldığında en yüksek payı % 1,53 ile petrol ve gaz ürünleri üzerinden alınan ÖTV oluşturmakta, sonra sırasıyla % 1,16 ile tütün mamulleri üzerinden alınan ÖTV, % 0,47 ile motorlu taşıt araçları üzerinden alınan ÖTV, % 0,34 ile alkollü içkiler üzerinden alınan ÖTV, % 0,14 ile dayanıklı tüketim malları üzerinden alınan ÖTV ve son sırada % 0,02 ile kolalı gazozlar üzerinden alınan ÖTV gelmektedir. ÖTV gelirleri toplam olarak ele alındığında GSYİH payları 2011 yılı ve 2018 yılı arasında değişiklik göstermiş, sırasıyla % 4,61 ve % 3,65 olarak gerçekleşmiştir. 2011-2018 yılları arasında kolalı gazozlar, dayanıklı tüketim malları ve alkollü içkiler üzerinden alınan ÖTV'nin GSYİH içindeki payları önemli bir değişiklik göstermezken, tütün mamülleri üzerinden alınan ÖTV 2015 yılında önemli bir düşüş göstermiştir. Motorlu taşıtlar üzerinden alınan ÖTV ise 2014-2017 yılları arasında artış göstermiştir. ÖTV, yakıtların çevreye verdikleri olumsuz etki derecelerini ve motorlu taşıtların emisyon hacimlerini çevre açısından özellikli bir tarife yapısında vergilendirmeyen bir vergi olarak görülmektedir. Bu yönüyle ÖTV çevreci vergiler grubunda güçlü bir politik enstrüman olarak değerlendirilememektedir.

2.2.Çevre Temizlik Vergisi

Verginin mükellefi, binaları kullananlardır. Mükellefiyet⁵ binaların kullanımı ile başlar. Çevre temizlik vergisi yerel yönetimler tarafından tahsil edilmektedir.

2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun⁽¹⁾ mükerrer 44 üncü maddesinde, belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde bulunan ve belediyelerin çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan konut, işyeri ve diğer şekillerde kullanılan binaların çevre temizlik vergisine tabi olduğu; konutlara ait çevre temizlik vergisinin, su tüketim miktarı esas alınmak suretiyle metreküp başına büyükşehirlerde 15 kuruş, diğer yerlerde 12 kuruş olarak hesaplanacağı; işyerleri ve diğer şekilde kullanılan binalara ait çevre temizlik vergisinin maddede belirtilen tarifeye göre alınacağı ve büyükşehirlerde % 25 artırımlı uygulanacağı; bu maddede yer alan tutarların her yıl yeniden değerlendirilmesinde ve bu tutarların belirlenmesinde, vergi tutarlarının yüzde beşini aşmayan kesirlerin dikkate alınmayacağı hüküm altına alınmıştır.

⁵ 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun çevre temizlik vergisinden muaf tuttuğu binalar şunlardır: Genel ve katma bütçeli idareler, il özel idareleri, belediyeler, köyler, bunların kuracakları birlikler, darülaceze ve benzeri kuruluşlar ve üniversiteler tarafından münhasıran hizmetlerinde kullanılan binalar, Kızılay Genel Merkezi ile şubeleri ve kampları, Kredi ve Yurtlar Kurumuna ait öğrenci yurtları, korumalı işyerleri ile umuma açık ibadet yerleri, karşılıklı olmak şartıyla elçilik ve konsolosluk hizmetlerinde kullanılanlarla elçilerin ikametine mahsus olan binalar, milletlerarası kuruluşlar ve bunların temsilcilikleri tarafından kullanılan binalar ile bunların müştemilatı.

2.3.1. Konutlara Ait Çevre Temizlik Vergisi

51 seri no'lu Belediye Gelirleri Kanunu Genel Tebliğ'ine göre 1/1/2019'dan itibaren konutlara ait çevre temizlik vergisi; su tüketim miktarı esas alınmak suretiyle metreküp başına büyükşehir belediyelerinde 39 kuruş, diğer belediyelerde 29 kuruş olarak hesaplanacaktır.

2.3.2. İşyerleri ve Diğer Şekilde Kullanılan Binalara Ait Çevre Temizlik Vergisi

İşyerleri ve diğer şekilde kullanılan binalara ait çevre temizlik vergisi, büyükşehir belediyeleri ve büyükşehir belediyeleri dışındaki belediyelerde farklı tarifelere göre uygulanacaktır.

Büyükşehir belediyeleri dışındaki belediyelerde uygulanacak olan çevre temizlik vergisi tarifesi Tablo 2 'de yer almaktadır.

Tablo 2: Büyükşehir Belediyeleri Dışındaki Belediyelerde Uygulanacak Çevre Temizlik Vergisi Tarifesi

Bina Grupları	Bina Dereceleri ve Yıllık Vergi Tutarları (TL)				
	1. Derece	2. Derece	3. Derece	4. Derece	5. Derece
1. Grup	3500	2700	2200	1900	1690
2. Grup	2200	1690	1300	1100	980
3. Grup	1690	1100	980	700	550
4. Grup	700	550	400	350	270
5. Grup	400	350	240	230	190
6. Grup	230	190	120	110	84
7. Grup	84	65	45	39	29

Kaynak: 51 Seri No'lu Belediye Gelirleri Kanunu Genel Tebliği

2464 sayılı Kanunun mükerrer 44 üncü maddesinin beşinci fıkrasına göre, büyükşehir belediyelerinde çevre temizlik vergisi, diğer belediyelerde uygulanan çevre temizlik vergisi tutarları %25 artırılarak hesaplanacaktır.

2.3.3. İndirimli Çevre Temizlik Vergisi Uygulaması

2464 sayılı Kanunun mükerrer 44 üncü maddesinin onikinci fıkrasında, Bakanlar Kurulunun çevre temizlik vergisine ilişkin karar alma yetkisi sınırları belirtilmiştir.

2005/9817 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının (Bakanlar Kurulu 2464 sayılı Kanunun 44. maddesinde belirtildiği üzere beşinci fıkradaki tarifede yer alan bina gruplarını belirlemeye ve bu maddenin dördüncü ve beşinci fıkralarında yer alan tutarları yöreler, belediyelerin nüfusları ve bina grupları itibarıyla ayrı ayrı dörtte birine kadar indirmeye veya yarısına kadar artırmaya yetkilidir) 7 nci maddesine göre; konut, işyeri ve diğer şekilde kullanılan binalar için belirlenen tutarlar, büyükşehir belediye sınırları içinde bulunanlar hariç olmak üzere kalkınmada öncelikli yörelerdeki belediyeler ile

F. YAPICI – K. TÜĞEN

nüfusu 5.000'den az olan belediyelerde % 50 indirimli olarak uygulanacaktır. Ayrıca 2464 sayılı Kanunun mükerrer 44. maddesinin onikinci fıkrasında “Cumhurbaşkanı; beşinci fıkradaki tarifede yer alan bina gruplarını belirlemeye ve bu maddenin dördüncü ve beşinci fıkralarında yer alan tutarları yöreler, belediyelerin nüfusları ve bina grupları itibarıyla ayrı ayrı dörtte birine kadar indirmeye veya yarısına kadar artırmaya yetkilidir.” hükmü yer almaktadır..

Buna göre, kalkınmada öncelikli yörelerdeki belediyeler ile nüfusu 5.000'den az olan belediyelerde bulunan konutlara ait çevre temizlik vergisi su tüketim miktarı esas alınmak suretiyle metreküp başına 14 kuruş olarak hesaplanacak; işyeri ve diğer şekillerde kullanılan binalara ait çevre temizlik vergisi tutarları ise Tablo 3’de verilen tarifeye göre belirlenecektir.

Tablo 3: Kalkınmada Öncelikli Yörelerde İşyeri ve Diğer Şekillerde Kullanılan Binalara ait Çevre Temizlik Vergisi Tutarları

Bina Grupları	Bina Dereceleri ve Yıllık Vergi Tutarları (TL)				
	1. Derece	2. Derece	3. Derece	4. Derece	5. Derece
1. Grup	1750	1350	1100	950	845
2. Grup	1100	845	650	550	490
3. Grup	845	550	490	350	275
4. Grup	350	275	200	175	135
5. Grup	200	175	120	115	95
6. Grup	115	95	60	55	42
7. Grup	42	32	22	19	14

Kaynak: 51 Seri No’lu Belediye Gelirleri Kanunu Genel Tebliği,

Türkiye geneli için belirli miktar üzerinden alınan bu verginin, çevre kirliliği veya doğaya ödenilen bedel ile kullanıcı / tüketici arasında faaliyeti arasında (suları ne şekilde kullandığı vs.) ilişki kurduğu söylenemez. Yalnızca konut ve işyerleri arasında hanehalkarını lehine koruyucu bir tarife yapısı bulunmaktadır.

2.2. Çevre Katkı Payı

İthaline izin verilen kontrole tâbi yakıt ve atıkların CIF bedelinin % 1’ile hurdaların CIF bedelinin % 05’i oranında alınacak miktar; büyükşehir belediyeleri su ve kanalizasyon idarelerince tahsil edilen su ve kullanılmış suları uzaklaştırma bedelinin % 1’i Çevre Katkı Payı olarak tahsil edilmektedir. Çevre kirliliğinin önlenmesi, çevrenin iyileştirilmesi ve çevre ile ilgili yatırımların desteklenmesi amacıyla yürürlükte olan çevre katkı payları ilgililerce en geç ertesi ayın onbeşine kadar ilgili mal saymanlıkları hesaplarına aktarılmakta ve bütçeye gelir kaydedilmektedirler (Biyay ve Gök, 2014: 303).

Ülkemiz çevre vergileri oranları konusunda OECD ortalamasının üzerinde bir ülkedir. Son yıllarda özellikle yakıtlar ile lüks mallar üzerindeki vergiler artmış, benzinin üzerindeki vergiler dizel veya LPG üzerindeki vergilerin çok üzerinde gerçekleşmiştir. Buna bağlı olarak LPG'li araç sayısı 2003-2007 yılları arasında 800000'den 1.8 milyona yükselmiştir (OECD, 2010: 38). Dizel tüketimi 2003-2007 yıllarında artmıştır. Bu göstergeler, yakıt vergilerinin tüketici davranışları üzerindeki değişimini ortaya koymaktadır (OECD, 2010: 38). LPG, benzin ve motorine (dizele) göre en düşük sera gazı emisyonuna sahip bir yakıttır. LPG, Otogaz benzine kıyasla % 50 daha az karbon monoksit (CM), % 40 daha az hidrokarbon (HC), % 35 daha az nitrojen oksit (NOx) ve % 50 daha az ozon üreten gazlar yaydığından çevreci bir yakıt olarak kabul edilmektedir (TLPG Derneği, 09.06.2015).

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türk vergi sistemi içinde matrahı, amacı ve konusu itibarıyla çevresel vergiler arasında sayılabilecek vergiler; Motorlu Taşıtlar Vergisi, Özel Tüketim Vergisi ve Çevre Temizlik Vergisi'dir. Ayrıca Çevre Katkı Payı da çevresel vergiler grubunda yer alabilecek bir kamu gelirini oluşturmaktadır. Türkiye sürdürülebilir kalkınma politikaları çerçevesinde çevreyi koruyucu tedbirleri alma açısından pek çok uluslararası çevre ile ilgili sözleşmeye taraf olmakla birlikte, çevre ile ilgili politikaların henüz Batılı ülkelerde olduğu gibi yaygınlık kazanmadığı, bütçeler içinde çevresel amaçlarla uygulanan gelir türlerinin fazla olmadığı dikkat çekmektedir.

Türkiye'de sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak adına kamu maliyesini daha çevreci ve vergi sistemini daha çevreci bir görünüme kavuşturmak gereklidir. Bu husustaki önerilerimizi şu şekilde sıralayabiliriz:

α ÖTV'nin yakıtların çevreye verdikleri zararlar ile motorlu taşıtların emisyon hacimlerini içeren tarife yapısına sahip olması, bu verginin çevresel işlevini arttıracak ve çevreye daha az zarar veren ürünler kullanımını teşvik edecektir.

α Melez araçlar olarak kabul edilen, istenildiğinde benzin istenildiğinde elektrik enerjisiyle çalıştırılan hibrit araçların emisyon hacimleri kısmen sıfır olarak gösterilmektedir. Bu tür araçlar üzerinden alınan tüketim vergilerinin azaltılması çevreci taşıtların kullanımının artmasını sağlayabilecektir.

α Motorlu Taşıtlar Vergisi tarifesine araçların emisyon hacimleri de vergilemede bir ölçü olarak girmelidir.

α Büyük kentlerde yaşanan trafik sıkışıklığı Türkiye'nin kentleşme ve nüfus artışıyla birlikte yaşadığı çevre sorunlarından biridir. Gerek şehir merkezlerinde yaşanan park sorunu gerekse trafik sıkışıklığı neticesinde ortaya çıkan gürültü ve zaman kaybı maliyetleri gibi negatif dışsallıkların önüne geçilebilmesi için şehir merkezlerinde yaşayan araç sahiplerinin aylık veya yıllık olarak Motorlu

F. YAPICI – K. TÜĞEN

Taşıtlar Vergisine ek bir trafik vergisine tabi tutulması söz konusu olabilir. Böyle bu vergiden elde edilen gelirlerin yolların ıslahı, otoparklar için alan oluşturulması ve hava kirliliğiyle mücadelede kullanılması faydalı sonuçlar getirebilir.

α Türkiye’de İngiltere’de uygulanan türde bir depolama vergisi çevresel atıkların depolanmasından gelir elde edilmesini, aynı zamanda atıkların bertarafının takip edilmesi sağlayabilecektir.

α Ülkemizde bugün tarımsal verimliliğin korunması ve ileride karşılaşılabilecek risklerin önlenmesi için toprağa karışan kimyasal gübrelerin etkilerinin tespit edilmesi ve ortaya çıkardıkları etkiye göre uzun vadede zararlı gübre kullanımının önlenmesi bakımından pestisit vergisi getirilmesi söz konusu olabilir.

α Atık geri dönüşümünün yaygınlaştırılması için hanehalkları ile işyerlerine atık geri dönüşümü konusunda düzenli, etkili eğitimler verilmelidir. Atıklarının ayrıştırıp geri dönüşüm tesislerine verdikleri katkı ölçüsünde hanehalkları ve işyerlerinin gelir vergileri ile kurumlar vergilerinde indirim yapılabilir.

KAYNAKLAR

197 Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu

51 Seri No’lu Motorlu Taşıtlar Vergisi Genel Tebliği

51 Seri No’lu Belediye Gelirleri Kanunu Genel Tebliği

2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu

4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu

www.gib.gov.tr , (21.08.2019).

www.tuik.gov.tr , (23.08.2019)

<https://www.tlpgder.org.tr/default.aspx>, (09.06.2015).

<http://www.oecd.org/>, (22.08.2019).

BİYAN, Ö., GÖK M. (2014). “Çevre Politikaları Kapsamında Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Vergilerinin Uygulanışı: Karşılatırmalı Bir Analiz”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(2): 281-310.

ÇELİKKAYA, A. (2011), “Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Çevre Vergisi Reformları ve Türkiye’de Durumun Değerlendirilmesi”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(2): 97-120.

FERHATOĞLU, E. (2003). “Avrupa Birliği’nde Ortak Çevre Politikası Çerçevesinde Çevre Vergileri”. *Yaklaşım Dergisi* (e-yaklaşım)
http://www.emrahferhatoglu.net/index_htm_files/ABCevreVergisi.htm, (20.06.2015).

ÜSTÜN, S. (2012). “Motorlu Taşıtlar Üzerinden Alınan Vergilerin Çevreyi Korumaya Yönelik ve Adil Olarak Düzenlenmesi”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 16(1): 153-190.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, “Onbirinci Kalkınma Planı”, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, (23.08.2019).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, “Onuncu Kalkınma Planı”, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, (23.08.2019).

TOSUNER, M., ARIKAN, Z. (2015), *Türk Vergi Sistemi Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş Yirminci Bası*. Kanyılmaz Matbaası, İzmir.